

Egy, a természetvédelmi nevelést szolgáló, kiegészítő taneszközként használható könyvsorozatról

A természet és környezet megismeréséhez, a környezetvédelem alapvető szükségletének megértéséhez nyújt hathatós segítséget a *Magvető Kiadó* „Veszélyben a világunk” című hat kötetből álló sorozata.

A gyermekeknek íródott, – az 1990. évi londoni kiadásból fordított – könyv, a *globális világproblémákkal* foglalkozik. Mint ilyen, hazánkban az első rendszerezett környezetvédelmi kiadványszer.

Az immár két éve megjelentetett könyvsorozat darabjait sikerrel használják az iskolák a természet- és környezetvédelem tárgykör segédanyagaként. A tanulók számára jól érthető szöveg és vonzó, színes magyarázó képek teszik e köteteket az *iskolai nevelő-oktató munka közkedvelt kiegészítő taneszközévé*.

A szöveg, amelyet *Steve Pollock* írt 1991-ben, és *Peter Wingham* beszédes illusztrációi – mint a sorozat címe is mutatja – a lesekedő, sőt jelen levő *veszély* oldaláról vetítik elének a *Világ* sorsát. Az egyes kötetek címe egyszerűsmind témája: „*Veszélyben a víz; – a levegő; – a Föld; – az erdők; – az állatvilág; – az emberiség.*”

A sorozat köteteit *Zentai Éva* fordította és gondozta.

A hat kötet között tartalmát és felépítését tekintve is megvan az összhang. Kezdetként bemutatják a szerzők a vizet, a levegőt stb. mint az emberi lét számára nélkülözhetetlen elemeket. Majd felteszik a kérdést: „Mi az erdő? Hol vannak a Földön erdők?” Végigkísérik egy fa életét, ezután nagyon szemléletesen bemutatják, miért van szükségünk – nekünk, embereknek – a fákra? „Miért van szükségünk az állatokra?” Szükségünk van táplálékul, életmentő gyógyszerként, de ha a feltétlenül szükséges mértékben pusztítjuk is őket – életünk fenntartása érdekében –, kötelességünk ügyelni

arra, hogy egyes fajokat – például az ínyenc békacomb kedvéért – nehogypusztítsunk. Érdekesebben nemigen figyelmeztetett még a biológiai egyensúly megbontásának veszélyére, mint ez a könyvsorozat.

Miután több oldalról megismertetik a szerzők ezen természeti értéket, rátérnek a civilizáció okozta szennyeződésre, pusztulásra, s igen meggyőzően rámutatnak arra a körforgásra, amellyel meghatványozódhat a pusztulás. (Például a légtérbe kerülő füst, a benne levő kémiai anyagokkal, nem csupán elzárják az éltető napsugarakat, hanem elszennyezik az esőt, a savas eső kipusztítja az erdőket, a növényzetet, a gyökerek nem védik a talajt, a vegyszer szennyezi a vizeket, a bemosódó talaj feltölti a medreket, a termőtalaj eltűnik, kiszóódik, így az ember nem termeli meg az ételmezt, a füstfelhőtől felmelegszik a Föld stb., s mindezek miatt az ember éltető elemek nélkül marad...)

Baljóslatok? Valóban lehangelő a pusztulást bemutató képsor, a szöveges tömör magyarázat. Felmerül a kétély a pedagógusokban: szabad-e gyerekek kezébe adni ilyen ijesztő képet az élővilág pusztulásáról, az emberiség jövőjéről?

A tengerparton pihenést, felüdülést kereső család a szeméttől nem talál helyet, ahova napozógyéknéyét leteríthetné, miközben a gyermekek az olajos vízben fürdenek és a hullámok kivetette elpusztult halakat fogdossák. E betegséget terjesztő, a környezetre káros hatásnak mi lesz a következménye?

Miközben ilyen és hasonló képeket, szövegeket láthatunk a könyvben, ugyanakkor, jóformán beleszövődve a pusztulás képébe megjelenik a *védelem* sokféle lehetősége. Kellő hivatkozást találunk a szigorú törvényekre, amelyek tilalmakat írnak elő a kör-

nyezetszennyezésre. A szerzők a katasztrófaállapotból kivezető lehetőségeket megjelenítik a gyerekek előtt.

A pedagógusban felmerül az a kérdés is: szabad-e a gyermekek előtt eltitkolni a valóságot? Szabad-e rózsaszínűre festeni jelenüket, kiszolgáltatva őket védtelenül a jövővel szemben?

A kötetek mondanójának magvát alkotja a létfontosságú elemek: a víz, a levegő, a talaj, az erdő, az állatvilág okos használata. Miből mennyi van? Becsüljük meg, amink van. Fordítsuk hasznunkra.

Miután példákat találunk arra az eshetőségre, mi lesz akkor, ha eltérbélyesedik a pusztulás, példák következnek az ellenkezőjére is. Történelmi eseményeket olvashatunk egy-egy mentőakciónál. (Például lenyűgöző olvasmány szól arról: miként lesz a szántóföldből sivatag. Ártatlan emberek pusztították megélhetésük keresése közben a természetet, miközben saját életésélyeiket csökkentették. Hogyan, miért, miként következett be a természet elsivárlása? Önkéntelenül arra gondolunk, hogyan alakíthatták volna másként sorsukat. Mi volt szükség szerű, mi nem, miképpen lehetne mai tudásunkkal visszafordítani a történelem kerekét?

Ugyanakkor, ugyanott arra is találunk történetet, hogy egy buddhista szerzetes hogyan tanította meg egy falu népét a földek védelmére. Itt is a történet folyamatát követő képsor és a földréteg védelmét ábrázoló magyarázó kép segíti a könnyebb megértést. Voltak tehát, akik korábban felismerték a veszélyhelyzetet, s mi több, a megelőzés, a környezetvédelem szükségességét. Elérkezett az idő, amikor a felismerés nyomán társadalmi méretekben is elindult a gondoskodás. A könyvek külön fejezeteket szentelnek a természetvédelemnek, a világról való gondoskodás mai formáinak, s ezekből megtudhatják a gyerekek, hogyan alakultak ki a nemzeti parkok, a természetvédelmi területek szerte a világban.

„Az emberiség” című kötet szemléletesen mutatja be, hogy valamennyi ember élete összefügg, és a körülöttünk folyó események mindannyiunk életét befolyásolják. Ennek megvilágítására érdekes példát találhatunk a kötetben: „Amit az emberek a Földgolyó egyik részén tesznek, az a távoli területeken élőkhöz is kihat. Mindannyian a természet gyerekei vagyunk, így egymás életének is részét képezzük. Ezt azonban hajlamosak vagyunk elfelejteni. Ki hinned, hogy aki hamburgert eszik, ha mélyre kevesse is, de hozzájárul ahhoz, hogy a világ másik részén élő törzsi indiánok elveszítsék otthonukat.

Az egész hamburgertörténet azzal kezdődik, hogy a gazdaságilag fejlett országok olcsó marhahúst akarnak, hogy a gyorsbűfékben hamburgert készíthessenek. A fejlődő országokban ezért szarvasmarhát tenyésztnek. Annak érdekében, hogy minél több marhát adhassanak el, a trópusi őserdőket kivágják, a helyükön legelőket hoznak létre. Csakhogy ezzel a dzsungelben élő törzsi indiánok elveszítik otthonukat, az őserdőt. Ez a mindannyiunk életét összekötő folyamatláncoknak csupán az egyike. ... Azzal, hogy hogyan élünk, apránként mindannyian hozzájárulunk ahhoz, hogy mi történik a környezettel és a természettel.”

Ilyen és hasonló leírások döbentetik rá a gyerekeket az esetleg modernnek vagy kívánatosnak vélt életforma nemkívánatos veszélyeire. A termékeknek „környezeti” ára van!

A „Mindenkinek segíthet” című fejezet mind a hat kötetben más-más tárgyról szólva tájékoztatja vizsgálati módszerrel leírásával a gyerekeket arról, hogy maguk is feltárhathatják, megfigyelhetik, mérhetik és rögzíthetik a természet állapotát, tisztaságát, szennyezettségi fokát. Jó tanácsokat kaphatnak a gyerekek arról, hogy a szennyezett területeken milyen óvintézkedéseket tegyenek. Hogyan építsenek a maguk környezetében természetet védő helyeket (madárfürdető,

keltetődú, kompozittrakás), vagy hogyan csökkentsék a hulladék mennyiségét, esetleg forgassák vissza újrahasznosítás céljából.

A szerzők jó pedagógiai érzékkel nemcsak bemutatják, elmondják, ismertetik a veszélyeket és a környezet védelmét, hanem szervesen beleépítik a gyermeki feladatokat, és a lehetőség felismeréséhez segítik őket a természet aktív védelméért. A könyvsorozat tehát nem csupán az *ajánlott irodalom* szintjén kaphat szerepet az iskolában, hanem az *cselekvő* természetmegóvás elindítója lehet.

A kötetek utolsó fejezetei mintegy összefoglalásként kiemelik a legfontosabb fogalmakat, összefüggéseket, és azokra rövid magyarázatokat adnak. A *szógyűjtemény* a könyvben előforduló szakkifejezések lexikonaként didaktikai szempontból jól használható.

A teljes könyvsorozatot beépítettük a tanulási folyamatba néhány iskolában a helyi nevelési-oktatási terv keretei között. Az általános iskola

minden fokán jól tudják hasznosítani kiegészítő taneszközként, természetesen minden évfolyamon más-más feldolgozási szinten és más-más követelmény állításával. Az első osztályosok csak a képeket nézegetik és beszélnek róla. Második osztályban egy-egy olvasmányt dolgoznak fel. Harmadik osztályban már többet olvasnak és beszélnek meg, sőt írásos feladatokat kapnak. Negyedik osztályosok az egész kötetet feldolgozhatják továbbgondolva, szintetizálva. Ez egyéni vagy közös tablónok vagy más produktumokban is megjelenhet. A felső tagozat ugyancsak továbbgondolhatja a projektszerű feladatokat.

Évente újra kézbe venni ugyanazt a művet nemhogy unalmas a gyerekeknek, hanem biztos fogódzót nyújt a már ismert részlet, és ettől nagyobb biztonsággal és sikeresebben kezdenek a munkához. Megérik a tartalom, mélyül a mondanivaló, kiteljesedik az elképzelés, kialakultabb lesz a saját vélemény.

HAMRÁK ANNA

1. *Steve Pollock-Peter Wingham: A víz = Veszélyben a világunk.* (Ford.: Zentai Éva) Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1992.
2. *Steve Pollock-Peter Wingham: A levegő = Veszélyben a világunk.* (Ford.: Zentai Éva) Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1992.
3. *Steve Pollock-Peter Wingham: A föld = Veszélyben a világunk.* (Ford.: Zentai Éva) Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1992.
4. *Steve Pollock-Peter Wingham: Az erdők = Veszélyben a világunk.* (Ford.: Zentai Éva) Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1992.
5. *Steve Pollock-Peter Wingham: Az állatvilág = Veszélyben a világunk.* (Ford.: Zentai Éva) Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1992.
6. *Steve Pollock-Peter Wingham: Az emberiség = Veszélyben a világunk.* (Ford.: Zentai Éva) Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1992.